

*Əliyev Əli İmaş oğlu,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: fyişs@mail.ru
© Əliyev Ə.İ., 2022*

UOT - 330.322:338.246 (479.29)

BEYNƏLXALQ ƏMƏK TƏŞKİLATININ (BƏT) ƏMƏK STATİSTİKASINA DAİR TƏLƏBLƏRİ VƏ AZƏRBAYCANDA ƏMƏK STATİSTİKASININ TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - müasir mərhələdə əmək statistikasına dair beynəlxalq tələbləri nəzərə almaqla Azərbaycanda əmək statistikasının təkmilləşdirilməsi üzrə nəzəri və praktiki əhəmiyyəti olan tövsiyələr işləyib hazırlamaqdan ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası - tədqiqat prosesində elmi dərkətmənin müxtəlif metod və vasitələrindən, o cümlədən abstrakt-məntiqi üsuldan, təsnifatlaşdırma, təhlil, sintez və s. metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti - tədqiqatın nəticələrinin və təklif edilən tövsiyələrin ölkədə əmək bazarının vəziyyəti və inkişafı üzərində statistik müşahidə prosedurunun təkmilləşdirilməsi, həmçinin beynəlxalq standartlara uzlaşdırılması prioritetlərinin əsaslandırılmasında mühüm əhəmiyyəti ola bilər.

Tədqiqatın nəticələri - beynəlxalq standartlara uyğun əmək bazarının statistik ölçülməsi imkanları qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqat prosesində beynəlxalq standartlara uyğun olaraq əmək statistikasının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, xüsusilə əmək məsələləri, yeni və gizli əməyin formalarının ölçülməsinə imkan verən iş yerlərinin yeni təsnifatının hazırlanması, dayanıqlı inkişafın məqsədlərinin monitorinqinin informasiya bazasının genişləndirilməsi, “informasiya inqilabı” çağırışı kontekstində əmək sferasında məlumatların toplanmasının yeni metod və mənbələrinin (“iri həcmli” - big data), axtarılıb tapılması və onların şəffaflığının təmin edilməsi və s. əsaslandırılmışdır.

Acar sözlər: əmək bazarı, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı, beynəlxalq standart, əmək statistikasısı, işçi qüvvəsi, iş vaxtı, statistik məlumat, statistik göstərici.

G İ R İ Ş

İstənilən dövlətin iqtisadiyyatının müasir vəziyyəti və inkişafının ən mühüm göstəricilərindən biri dövlətin həyata keçirdiyi siyasətin səmərəliliyini, həmçinin işlə təmin etmə proqramlarının yerinə yetirilmə dərəcəsini və əhalini sosial müdafiəsini müəyyən edən əmək bazarıdır. Bundan başqa əmək bazarı əhalinin həyat səviyyəsinin mühüm indikatoru kimi çıxış edir. Məşğulluq və işsizlik əmək bazarının mühüm makroiqtisadi göstəriciləridir. Onların əsasında iqtisadiyyatın cari meyilləri və inkişaf perspektivlərin, ölkənin investisiya cəlbediciliyi, səmərəli biznesin aparılması riskləri və imkanlarının qiymətləndirilməsi həyata keçirilir.

Əmək bazarının təhlili ölkə iqtisadiyyatının vəziyyətini və inkişafını qiymətləndirməyə imkan verən sosial-iqtisadi statistikanın ayrılmaz tərkib hissəsidir.

Müxtəlif səviyyələrdə sosial-iqtisadi proseslərin tədqiq edilməsində və idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi prosesində gələcəyin ehtimallı qiymətləndirilməsi mühüm rol oynayır. Belə qərarların seçilməsinin adekvatlığı daha çox yerinə yetirilən proqnozların keyfiyyətindən və dəqiqliyindən asılıdır. Makroiqtisadi səviyyədə işsizlərin sayının tənzimlənməsi də analitik proqnozların vasitəsilə müəyyən edilir.

Bazar sistemində mal və xidmətlər, kapital və işçi qüvvəsi bazarı anlayışları mövcuddur. Müasir dövrdə insan resursları iqtisadiyyatın inkişafında və onun səmərəli fəaliyyətində mühüm rol oynayır [15, səh. 23].

Əmək bazarı uzun müddətdir ki, tədqiqatçıların və beynəlxalq təşkilatların diqqət mərkəzindədir. Onların əksəriyyəti ona işçi qüvvəsinin tələb və təklifinin sıx qarşılıqlı əlaqəsi baş verən iqtisadi məkanın və ictimai münasibətlərin sosial-iqtisadi sistemi kimi baxırlar. Digər bazarlar kimi əmək bazarı da tələb və təklifin tarazlığı əsasında fəaliyyət göstərir. Deməli, əmək bazarı işə götürənlə (sahibkarla) maddəli işçilər arasındakı iqtisadi və hüquqi münasibətləri xarakterizə edən, müəyyən iqtisadi məkan çərçivəsində fəaliyyət göstərən sistemdir.

Əmək bazarının əsasında universal bazar qanunauyğunluqları və demoqrafik proseslər durur. Müasir dövrdə Azərbaycanın əmək bazarının əsas xüsusiyyəti onun formalaşması miqyasının və əməyin formalarının artmasıdır. Eyni zamanda əmək bazarının ərazi segmentasiyası prosesi dərinləşir, regional səviyyədə əmək və məşğulluğun idarəetmə sistemi genişlənilir.

İqtisadiyyatın fəaliyyətində əmək bazarının rolu.

Əmək bazarı bazar iqtisadiyyatının əsas tərkib üsürlərindən biri kimi çıxış edir və başlıca vəzifəsi əmək resurslarının təkrar istehsalı problemini həll etməkdir.

Əmək bazarının səmərəli fəaliyyəti yalnız onun bütün üsürlərinin mövcudluğu və qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində mümkündür.

Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda müasir əmək bazarı müxtəlif tərkibli sistemdir. O, işçi qüvvəsi potensialının yayılması və istifadə edilməsinin, təşkili və tənzimlənməsinin üsul və formalarına, istehsal fəaliyyətinə və işçilərin vəziyyətinə təsiretmə xarakterinə görə fərqlənən, müxtəlif funksional vəzifələri yerinə yetirən, qarşılıqlı əlaqədə olan, çoxsaylı üsürlərdən ibarət coxtəbəqəli strukturudur. Ölkədə sosial və iqtisadi vəziyyətin dəyişməsi əhəlinin məşğulluğu və işsizliyi səviyyəsinə təsir edən bir sıra yeni amillərin yaranmasına gətirib çıxara bilər.

Ölkənin sosial-iqtisadi potensialının mühüm tərkib hissəsi əmək potensialıdır ki, onun da formalaşması və inkişafını iqtisadi fəal, məşğulluq və işsizliyin tədqiqi, iş vaxtının, əmək mübahisələrinin və s. statistikasını vasitəsilə əmək statistikasını öyrənir.

Dövlətin sosial və iqtisadi siyasətinin işlənilməsi üçün hazırlanmasının mühüm vasitəsi statistik tədqiqatlar nəticəsində əldə edilən əmək bazarı haqqındakı informasiyadır.

Məşğulluğun, işsizliyin, orta əmək haqqının səviyyəsi və digər göstəricilər iqtisadiyyatın vəziyyətini və inkişafını xarakterizə edən mühüm makroiqtisadi göstəricilərdir. Əmək bazarı haqqındakı informasiya əmək bazarının əsas sosial tərəfdaşları - təşkilatlar, sahibkarlar, işçilər, həmçinin beynəlxalq təşkilatlar üçün olduqca vacibdir. Onlardan əhəlinin həyat səviyyəsinin, iqtisadiyyat sahələrinin rəqabət qabiliyyətinin təhlilində, beynəlxalq müqayisələrin aparılmasında və s. geniş istifadə edilir. Əmək bazarı işçi qüvvəsinin istifadəsi, onun bölüşdürülməsi və tənzimlənməsi üzrə məsuliyyəti üzərinə götürən iqtisadi, sosial və təşkilati-hüquqi institutlar formalaşdırır.

Əmək statistikasının təşkilində Beynəlxalq Əmək Təşkilatının tələblərinin icmalı:

Müasir dövrdə beynəlxalq standartlara uyğun əmək statistikasının təşkili sahəsində əsas rəhbərlik edici sənədləri əmək statistikasını haqqında Konvensiya (1985-ci il, №160), əmək

statistikası haqqında tövsiyələr (1985-ci il, №170) və əmək statistiklərinin Beynəlxalq Konfransının qətnamələridir. Bu sənədlər milli statistika xidmətlərinin iqtisadi və sosial şəraitlərinə və resurslarına uyğun olaraq özlərinin əmək statistikası sistemlərinin tədricən inkişaf etdirmələri üçün əsas strukturu təmin edir və çərçivəni müəyyən edir.

Əmək statistikası haqqında Konvensiya (1985-ci il, №160) mühüm istiqamətlərin siyahısı şəklində əmək üzrə informasiyanın əsas həcmi müəyyən edir. Həmin konvensiyanı təsdiq edən (qəbul edən) hər bir ölkə müntəzəm olaraq aşağıda qeyd edilən istiqamətlərdə statistik məlumatları toplamalı, işləməli, nəşr etdirməli və mümkün olduğu qədər genişləndirməlidir.

Bu Konvensiyanı qəbul edən Azərbaycan əmək statistikasının aşağıdakı istiqamətləri üzrə üzərinə öhdəliklər götürmüşdür (maddə 7-10):

- iqtisadi fəal, məşğul, işsiz və natamam məşğul əhalinin cari statistikası (maddə 7);
- iqtisadi fəal əhalinin bölgüsü və quruluşu statistikası (maddə 8) ;
- orta əmək haqqının və iş vaxtının orta müddətinin cari statistikası (maddə 9) ;
- əmək haqqının bölgüsü və quruluşu statistikası (maddə 10).

Azərbaycanın statistika təcrübəsində konvensiyanın 11-15-ci maddələri də tətbiq edilir. Həmin maddələr işçi qüvvəsinin dəyəri, mal və xidmətlərin istehlak qiymətləri indeksi, ev təsərrüfatının gəlir və xərcləri, istehsalda zədələnmələr və peşə xəstəlikləri, əmək mübahisələri haqqında statistikanın aparılmasını nəzərdə tutur [13].

Ölkədə dinamik inkişaf edən əmək bazarının yaradılmasına, əhalinin məşğulluq səviyyəsinin və iqtisadi fəallığının sabit artmasına baxmayaraq, əmək motivasiyasının yüksəldilməsi, əhalinin gəlirlərinin artımı və məhsuldar əməyin mümkünlüyünü genişləndirilməsi məqsədilə əhalinin məşğulluğu siyasətinin təkmilləşdirilməsi vacibdir. Müasir dövrdə Azərbaycanda əmək statistikası - iqtisadi fəal, məşğul və işsiz əhali, əmək haqqı, iş götürənin işçi qüvvəsinə xərcləri, iş vaxtı, əmək mübahisələri, işçilərin əmək şəraiti, dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarında kadrların tərkibi, əməyin beynəlxalq miqراسiyası və Milli Hesablar Sistemində mal və xidmətlərin istehsalında ümumi əmək xərcləri - sahələrini əhatə edir.

Azərbaycanda beynəlxalq standartlara uyğun olaraq iqtisadi fəal əhali haqqında informasiyanı əldə etmək məqsədilə sorğu yolu ilə ev təsərrüfatlarında məşğulluq problemi üzrə əhalinin müayinəsi həyata keçirilir. Bu zaman bazar iqtisadiyyatlı ölkələrin işçi qüvvəsinin müayinəsi təcrübəsi, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının tövsiyələri və əmək statistiklərinin Beynəlxalq Konfransının qətnamələri nəzərə alınır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, məşğulluq problemlərinə görə əhalinin müayinə edilməsinin uçot əlamətləri sistemini, həmçinin məlumatların emalı və nəşr materiallarının formalaşdırılması sxemini işləyib hazırlayarkən beynəlxalq standartlardan istifadə edilir.

Müasir dövrdə məşğulluq problemlərinə görə əhalinin (işçi qüvvəsinin müayinəsi) seçmə müayinəsində əsas rol əmək bazarı prosesləri üzərində statistik müşahidənin təşkilinə xasdır. Müayinə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının kriteriyalarına uyğun olaraq iqtisadi fəaliyyətlə məşğul, işsiz və qeyri-iqtisadi fəal əhalinin eyni vaxtda ölçülməsini, işçi qüvvəsinin keyfiyyət tərkibi haqqında statistik informasiyanın əldə edilməsini, işsizlərin sayı və onun quruluşunun real qiymətləndirilməsini təmin edir.

Ölkənin statistika təcrübəsində ev təsərrüfatlarının sorğusu yolu ilə yanaşı dövlət məşğulluq xidmətləri orqanlarında qeydə alınmış işsizlər haqqında inzibati məlumat mənbələrindən də istifadə edilir. Dövlət statistika müşahidəsinin göstəricilər sistemi iş axtarmaq məqsədilə əhalinin məşğulluğu problemləri ilə məşğul olan orqanlara müraciət edən şəxslər, rəsmi tanınan işsizlər, işsizliyə görə yardım təyin edilən işsizlərin sayı, müəssisə və təşkilatların iş-

çilərə tələbatı haqqında məşğulluq xidmətlərinə verdiyi məlumatlar haqqında operativ informasiyanın əldə edilməsini təmin edir. İllik dövr üçün işsiz əhalinin quruluşu, işsizliyin müddəti, işsiz əhalinin peşə hazırlığı haqqında məlumatlar, işlənib hazırlanır.

Azərbaycanda əmək haqqı statistikasını sahəsində məlumatların toplanması və göstəricilər sisteminin formalaşdırılması əsasən beynəlxalq standartların tələblərinə uyğun aparılır. Statistik müşahidə forması və göstəricilər sistemi ilə yanaşı, əmək haqqı fonduna daxil edilən ödəmələrin tərkibi də beynəlxalq standartlara yaxındır.

Müasir dövrdə əmək haqqı statistikasının informasiya bazası bütün mülkiyyət formalı müəssisə və təşkilatların aşağıdakı dövlət statistika müşahidəsi növlərindən istifadə edərək təqdim etdiyi məlumatlar əsasında formalaşdırılır:

- işçilərin sayı, əmək haqqı və işlənmiş vaxtın cari müayinəsi,
- məşğulluq qrupları üzrə işçilərin əmək haqqı, hesablanmış əmək haqqının həcminə görə işçilərin sayının bölgüsü haqqında məlumatları əldə etmək üçün dövrü olaraq təşkilatların xüsusi seçmə müayinəsini həyata keçirmək.

İşçi qüvvəsinə xərclər göstəricisi işçi qüvvəsinin saxlanması ilə əlaqədar işə götürənin xərcləridir. İşçi qüvvəsi xərclərinin tərkibi əmək statistiklərinin 11-ci beynəlxalq konfransının tövsiyələrinə uyğun olaraq işlənib hazırlanmışdır. İşçi qüvvəsinə xərclərin təşkili Beynəlxalq Əmək Təşkilatının tövsiyəsi ilə Xərclərin Beynəlxalq Təsnifatına uyğun olaraq 10 qrup xərclər istiqamətində qruplaşdırılmışdır [7, səh. 156].

İş vaxtının müddəti haqqında statistik informasiyanın formalaşdırılması aşağıdakı statistik müşahidələrin məlumatlarına görə təşkil edilir:

- muzzdlu işçilərin faktiki işləmiş vaxtı haqqında informasiyanı təmin edən iri və orta müəssisələrdə işləyənlərin sayının, işləmiş vaxtının və əmək haqqının cari müayinəsi;
- muzzdlu işçilərin iş həftəsinin faktiki müddəti haqqında informasiyanı təmin edən peşə və vəzifə üzrə əmək haqqının müayinəsi;
- məşğul əhalinin, o cümlədən muzzdlu və muzzdsuz işçilərin iş həftəsinin normal (adi) və faktiki müddəti haqqında informasiyanı təmin edən məşğulluq problemləri üzrə əhalinin müayinəsi.

Əmək mübahisələri statistikasını tətillər və əmək kollektivlərinin münaqişəsi üzərində statistik müşahidə daxildir.

İstehsal zədələnmələri statistikasında istehsal zədələnmələri haqqında məlumat mənbəyi dövlət statistika müşahidəsinin, həmçinin Dövlət Sosial Sığorta Fondunun inzibati uçot məlumatlarıdır.

10-19 oktyabr 2018-ci ildə keçirilən əmək statistiklərinin 20-ci Beynəlxalq Konfransında əməyin gələcək sferalarını müəyyən edən daha səmərəli siyasətin formalaşdırılmasına kömək və BMT-nin qəbul etdiyi 2030-cu ilə qədər dayanıqlı inkişaf hədəflərinin icrasını qiymətləndirmək məqsədilə statistika sahəsində fəaliyyət planı təsdiq etmişdir.

Dayanıqlı inkişafın məqsədi artan, hərtərəfli və dayanıqlı iqtisadi artıma nail olmaq, hamıya tam və məhsuldar (səmərəli) məşğulluqda, layiqli işdə kömək göstərməkdir. Məsələn, əhalinin hər nəfərinə düşən Ümumi Daxili Məhsulun həcmi və onun artım tempini, kənd təsərrüfatında qeyri-rəsmi məşğulluğun və işləməyən, təhsil almayan və peşə-texniki hazırlıqdan keçməyən gənclərin xüsusi çəkisini vahid yanaşma əsasında təhlil etməklə bu və ya digər ölkədə layiqli və məhsuldar (səmərəli) məşğulluğun səviyyəsi və meyillərinin əsaslandırılmış qiymətləndirmələrini əldə etmək olar.

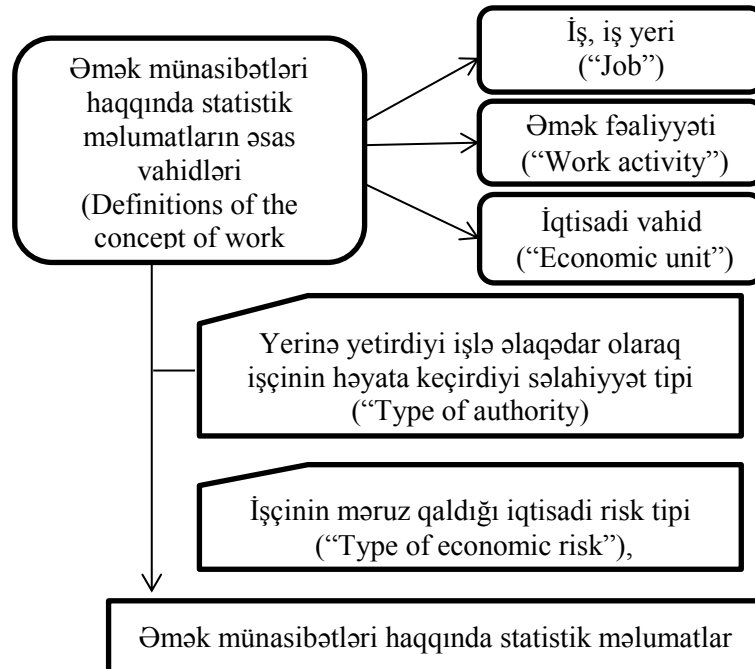
Beynəlxalq standartlara uyğun əmək bazarı statistikasının formalaşdırılması

Əmək statistiklərin Beynəlxalq Konfransında - əmək münasibətləri statistikasını, əmək hüquqları, dayanıqlı inkişafın əsas göstəricilərindən olan (layiqli iş və iqtisadi artım) 8.8.2 – nin hesablanması metodologiyası, gənclərin məşğulluğu, dayanıqlı inkişafın əsas göstəricilərindən olan 8.b.1-nin hesablanması metodologiyası və uşaq əməyi statistikasını ilə bağlı əmək statistiklərinin 18-ci Beynəlxalq Konfransında qəbul edilmiş qətnaməyə düzəlişlərin edilməsi haqqında qətnamələr qəbul edilmişdir.

Əmək münasibətləri statistikasını işin (“status at work”) və işləyən işçilərin statusunu (“status in employment”) nəzərə alınmaqla yerinə yetirilən işlər haqqındakı məlumatlar əsasında formalaşdırılır.

Sxem 1.

Əmək münasibətləri statistikasının formalaşması

Səlahiyyət tipinə uyğun olaraq məşğulluğun statusunun beynəlxalq təsnifatına uyğun olaraq işçilərin tərkibinə aid edilir:

- asılı olmayan (müstəqil) işçilər (independent workers);
- asılı işçilər (dependent workers);

Asılı olmayan işçilər işəgötürənlərə (employers) və muzzdlu işçi olmadan asılı olmayan (müstəqil - independent workers with employees) işçilərə ayrılır. Bunlarında hər birisi özlüyündə iki qrupa bölünür. Belə ki, işə götürənlər korporasiyada işəgötürənlərə (employers in corporations) və ev təsərrüfatlarında - bazar müəssisələrində işə götürənlərə (employers in household market enterprises) ayrılır.

Muzzdlu işçi olmadan müstəqil işçilər bölünür: muzzdlu işçi olmadan korporasiyanın sahibkar operatorları (owner operators of corporations without employees); muzzdlu işçi olmadan ev təsərrüfatında öz hesabına işçilər (own account workers in household market enterprises without employees).

Asılı podratçılar (dependent contractor), muzzdlu işçilər (employees) və ev təsərrüfatına kömək edən üzvlər (contributing familiy workers) asılı işçilərə aid edilir.

Beynəlxalq təsnifata uyğun olaraq muzzdlu işçilər dörd kateqoriyaya ayrılır. Onlara aiddir: daimi əsasda işləyənlər (permanent employees), təsbit edilmiş müddətdə işləyənlər (fixed-term employees), qısa və təsadüfi əsasda işləyənlər (short-term and casual employees) və haqqı ödənilən usta köməkçisi, təlimçi və gənc mütəxəsislər (paid apprentices, trainees and internes).

İqtisadi riskin tipindən asılı olaraq, məşğulluğun statusunun beynəlxalq təsnifatına uyğun olaraq işçilərin tərkibi - mənfəətə görə çalışan işçilərə (workers in employment for profit) və ödənişə görə çalışan işçilərə (workers in employment for pay) ayrılır.

Mənfəətə görə çalışan işçilər ev təsərrüfatının-bazar müəssisələrinin müstəqil (asılı olmayan) işçilərinə, asılı podratçılara və ev təsərrüfatlarına kömək edən üzvlərə ayrılır.

Ev təsərrüfatının-bazar müəssisələrinin müstəqil (asılı olmayan) işçilərində iki qrupa - ev təsərrüfatlarının-bazar müəssisələrinin işə götürənləri və muzzdlu işçi olmadan ev təsərrüfatlarında - bazar müəssisələrində öz hesabına işləyənlərə - bölünür [5,6].

Qeyd edilənlərdən görüldüyü kimi, qlobal səviyyədə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı əmək bazarı haqqında analitik materialların və informasiyanın toplanmasında və yayılmasında mühüm rol oynayır. Bu təşkilat tərəfindən hazırlanan əmək bazarı statistikasına haqqdakı beynəlxalq standartlar dünyanın ayrı-ayrı ölkələr üçün əmək bazarını xarakterizə edən göstəricilərin milli dəstəsinin formalaşdırılmasında və məşğulluq sferasında yeni meyllərin monitorinqi məqsədilə göstəricilərin daha əlverişli olmasının təmin edilməsində əsas kimi çıxış edir. Mükəmməl və düşünülmüş siyasətin əmək bazarı haqqında aktual və etibarlı informasiyaya ehtiyacı vardır. Odur ki, ölkədə əmək bazarı statistikasını beynəlxalq standartlara daha da uyğunlaşdırmaq məqsədilə göstəricilər konseptual olaraq aktual, məlumatların mövcudluğu, onların ölkələr və regionlar arasındakı müqayisəliliyi kimi kriteriyalara əsaslanaraq seçilməlidir [9].

Əhalinin işgüzar fəallığının yüksəldilməsi, əmək bazarının tənzimlənməsi və məşğulluq sferasında dövlət siyasətinin səmərəliliyi əsasən iki vəzifənin həll edilməsindən asılıdır. Bunlardan birincisi, əmək bazarı göstəricilərinin baza dəstəsinin formalaşdırılması, ikincisi isə məşğulluq sferasında yeni meyllərin monitorinqi məqsədilə göstəriciləri daha əlverişli etməkdir. Göstəriciləri formalaşdırarkən konseptual aktualıq, məlumatların mövcudluğu və onların beynəlxalq müqayisəliliyi kriteriyaları əsas götürməlidir.

Y E K U N

İstənilən dövlətin iqtisadiyyatının müasir vəziyyəti və inkişafının ən mühüm göstəricilərindən biri dövlətin həyata keçirdiyi siyasətin səmərəliliyini, həmçinin işlə təminatmə proqramlarının yerinə yetirilmə dərəcəsini və əhalini sosial müdafiəsini müəyyən edən əmək bazarıdır. Bundan başqa, əmək bazarı əhalinin həyat səviyyəsinin mühüm indikatoru kimi çıxış edir.

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) əmək statistikasına dair tələbləri nəzərə alınmaqla əmək münasibətləri və layiqli əmək məsələləri ilə bağlı statistik fəaliyyətin genişləndirilməsi və ona əhəmiyyətli şəkildə yenidən baxılması zəruridir.

Əməyin bütün formalarını əhatə etməyə imkan verən iş yerlərinin yeni təsnifatının işlənilib hazırlanması, həmçinin Beynəlxalq Əmək Təşkilatının standartlarına uyğun olaraq yeni və gizli əməyin formalarının qiymətləndirilməsi metodikasının işlənilib hazırlanması zəruridir.

Ailə (ev) işçilərinin əmək münasibətlərinin yeni təsnifatına daxil edilməsi zəruridir və

əmək sferasında qadının rolu dəyərləndirilməlidir. Eyni zamanda müasir statistik anlayışların və göstəricilərin tətbiqi zəruridir. Əməyin statistik məzmunu məhdud deyil, geniş mənada verilməlidir. Yəni geniş mənada əməyin məzmununa şəxsi istehlak üçün istehsal, ödənilməyən əmək və könüllü işlər də daxil edilməlidir. Fikrimizcə, bunların iqtisadi dəyərinin verilməsi və statistik əks etdirilməsi əmək sahəsində daha düşünülmüş və səmərəli siyasətin həyata keçirilməsinə imkan verə bilər.

2030-cu ilə qədər dayanıqlı inkişafın məqsədlərinin yerinə yetirilməsinin gedişini izləmək məqsədilə əmək hüququ ilə bağlı vəziyyətin qiymətləndirilməsi və gənclərin məşğulluğu proqramının yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsi metodikasının təkmilləşdirilməsi, həmçinin uşaq əməyinin miqyasının daha səmərəli qiymətləndirilməsi əmək sferasında mühüm meyillər və problemlər haqqında daha ətraflı informasiya əldə etməyə imkan verə bilər.

“İnformasiya inqilabı” çağırışı kontekstində əmək sferasında məlumatların toplanmasının yeni metod və mənbələrinin (“iri həcmli” - big data), axtarılıb tapılması və onların şəffaflığını təmin edilməsi zəruridir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Əmək statistikasının inkişafına dair konsepsiya, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 25 dekabr 2014-cü il tarixli 45/06s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

2. Ölkənin əmək bazarında qeyri-rəsmi əmək fəaliyyəti ilə məşğul əhəlinin sayının qiymətləndirilməsinə dair metodologiya, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 18 dekabr 2014-cü il tarixli 44/06s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

3. Layiqli əməyin göstəricilər sistemi, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 3 iyun 2013-cü il tarixli 33/06s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

4. Əmək xərcləri indeksinin hesablanmasına dair metodologiya, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 1 avqust 2016-cı il tarixli 10/06s nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

5. 19-я Международная конференция статистиков труда, 2013.

6. 20-я Международная конференция статистиков труда Женева, 10-19 октября 2018.

7. Стройкина Н.В. Методологические основы и информационная база системы показателей статистики регионального рынка труда, статистика и математические методы в экономике №3, 2018, стр.155-159.

8. О разработке системы индикаторов достойного труда, характеризующих отдельные социальные аспекты, Записка Статкомитета СН, 4-6 августа 2015 года.

9. Ключевых показателей рынка труда, 9-го издания, Междунпродное Бюро Труда, Женева.

10. Международная статистика. Учебник для бакалавриата и магистратуры / ред. Башкатов Б. И., Суринов А. Е. М.: Юрайт, 2019. 594 с.

11. Нарбут В. В., Салин В. Н., Шпаковская Е. П. Экономическая статистика. Учебник / Economic statistics. Textbook. М.: КноРус, 2020. 234 с.

12. Sen A. Mortality as an Indicator of Economic Success and Failure. Inaugural Lecture, UNISEF, Florence, 2016.

13. <https://www.stat.gov.az/>

14. <https://www.ilo.org>

15. <https://www.cia.gov>

*Алиев Али Имаш оглы,
доктор философии по экономике,
Бакинский Университет Бизнеса,
E-mail: fyişs@mail.ru
© Алиев А.И., 2022*

**ТРЕБОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА (МОТ) К
СТАТИСТИКЕ ТРУДА И НАПРАВЛЕНИЯ УЛУЧШЕНИЯ СТАТИСТИКИ
ТРУДА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ**

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - разработка рекомендаций теоретического и практического значения по совершенствованию статистики труда в Азербайджане с учетом международных требований к статистике труда на современном этапе.

Методология исследования - в процессе исследования применяются различные методы и средства научного познания, в том числе абстрактно-логический метод, классификация, анализ, синтез и др. методы.

Практическая значимость исследования - результаты исследования и предлагаемые рекомендации могут иметь значение при обосновании приоритетов совершенствования процедуры статистического наблюдения за состоянием и развитием рынка труда в стране, а также гармонизации с международными стандартами.

Результаты исследования - оценена возможность статистического измерения рынка труда в соответствии с международными стандартами.

Оригинальность и научная новизна исследования – обоснованы направления совершенствования статистики труда в соответствии с международными стандартами в процессе исследования, особенности вопросов труда, разработка новых классификаций рабочих мест, позволяющих измерять новые и скрытые формы труда, расширение базы данных устойчивого развития цели, труд в условиях «информационной революции», поиск новых методов и источников сбора данных в области «больших данных - big data» и обеспечение их прозрачности и др.

Ключевые слова: рынок труда, Международная Организация Труда, международный стандарт, статистика труда, рабочая сила, рабочее время, статистическая информация, статистический показатель.

Ali Imash Aliyev,
Ph.D. (Econ), Associate Professor,
Baku Business University,
E-mail: fyişs@mail.ru
© A.I.Aliyev, 2022

**REQUIREMENTS OF INTERNATIONAL LABOR
ORGANIZATION (ILO) ON LABOR STATISTICS AND WAYS TO IMPROVE
LABOR STATISTICS IN AZERBAIJAN**

A B S T R A C T

The purpose of the research is the development of theoretical and practical recommendations for the improvement of labor statistics in Azerbaijan with the registration of international requirements for labor statistics at the present stage.

The methodology of the research - in the process of research, different methods and means of scientific cognition are used, including abstract-logical method, classification, analysis, synthesis, etc.

The practical importance of the research - the results of the study and the recommendations may have a value in justifying the priorities of improving the procedure of statistical observation for the state and development of the market and the development of the labor market.

The results of the research - assessed the possibility of statistical measurement of labor market in accordance with international standards.

The originality and scientific novelty of the research - directions for improving labor statistics in accordance with international standards in the process of research, features of labor issues, development of new classifications of jobs that allow measuring new and hidden forms of labor, expanding the database of sustainable development goals, work in the conditions of the "information revolution » the search for new methods and sources of data collection in the field of "big data" and ensuring their transparency, etc. is justified.

Keywords: labor market, International Labor Organization, international standard, labor statistics, labor force, working time, statistical information, statistical indicator.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
02.02.2022
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
09.02.2022
Çapa qəbul olunmuşdur: 14.02.2022

Дата поступления статьи в редак-
цию: 02.02.2022
Отправлено на повторную обра-
ботку: 09.02.2022
Принято к печати: 14.02.2022

The date of the admission of the article
to the editorial office: 02.02.2022
Send for reprocessing: 09.02.2022
Accepted for publication: 14.02.2022